

А. А. Мазуркевіч,

бібліятэкар

Н. І. Канопліч,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі

Інфармацыйная гадзіна «Духоўная кніга – крыніца вялікай мудрасці»

Пазакласнае мерапрыемства з вучнямі 10 класа

З глыбокай старажытнасці дайшло да нас жыватворнае слова роднай мовы. Праз стагоддзі і цяжкія выпрабаванні данеслі яго нашчадкам выдатныя асветнікі і творцы, якія аб'ядноўвалі народ магутнай сілай, вучылі размаўляць, спяваць песні, складаць вершы пра шчасце і волю на роднай мове. У нашай краіне заўсёды шанавалі друкаванае слова. Беларускае кнігадрукаванне мае больш чым 500-гадовую гісторыю. Мы павінны ведаць і памятаць, што 6 жніўня 1517 года ў Празе Скарына надрукаваў першую кнігу. У розныя часы гістарычнага развіцця асветнікі імкнуліся зберагчы родную мову і культуру, прымножыць яе багацце, данесці веды да шырокага кола чытачоў. Яны – гонар нашага народа, сведчанне яго цывілізацыі, культуры і адметнай самабытнасці.

Ход інфармацыйнай гадзіны

Ціха гучыць інструментальная музыка

Вядучы 1. Для кожнага жыхара Беларусі першая нядзеля верасня – асаблівая, святочная. Менавіта ў гэты дзень у нашай рэспубліцы, пачынаючы з 1994 года, адзначаецца Свята беларускага пісьменства.

Вядучы 2. Першай сталіцай свята пісьменства стаў Полацк (1994, 2003, 2017) – калыска беларускай дзяржаўнасці і культуры, горад, звязаны з імёнамі першай асветніцы Е.Полацкай і першадрукара Ф.Скарыны. Стаўшы традыцыйным, свята прайшло па знакамітых цэнтрах беларускай асветы.

Як правіла, кожнае свята пакідае знакі павагі да людзей, якія сваім служэннем Айчыне засталіся ў гістарычнай памяці народа. Так, устаноўлены помнікі Пятру Мсціслаўцу (Мсціслаў, 2001), Сімяону Полацкаму (Полацк, 2003), Кірылу Тураўскаму (Гомель, 2004), Святому Елісею Лаўрышаўскаму (в. Лаўрышава каля Навагрудка, 1996), Еўфрасінні Полацкай (Полацк, 2000), Сымону Буднаму і Васілю Цяпінскаму (Мінск, 2000) і нават літары “Ў” (Полацк, 2003). Першым манументам гістарычнай асобе, выдатнаму дзеячу эпохі Адраджэння Беларусі стаў помнік Ф.Скарыне ў Полацку.

З глыбокай старажытнасці дайшло да нас жыватворнае слова роднай мовы. Праз стагоддзі і цяжкія выпрабаванні данеслі яго нашчадкам выдатныя асветнікі і творцы, якія аб'ядноўвалі народ магутнай сілай, вучылі размаўляць, спяваць песні, складаць вершы пра шчасце і волю на роднай мове.

Чытальнік.

*Слова наша роднае, хапала
На стагоддзі доўгія цябе.
Багдановіч, Колас і Купала
Прыпадалі да цябе ў журбе.
Адкідалі кпіны і абразу,
З дзён былых цягнулі ў заўтра ніць,
І хаця не ўсіх і не адразу,
Навучылі ўсё ж цябе цаніць.
Вымытае ў гулкіх навальніцах,
Нам, як запавет, перадалі,
Каб пілі і не маглі напіцца
І ўзнялі наўздзіў усёй зямлі.*

Вядучы 1. Сапраўды, нам ёсць што ўзгадаць, нам ёсць чым ганарыцца. У нашай краіне заўсёды шанавалі друкаванае слова. Беларускае кнігадрукаванне мае больш чым 500-гадовую гісторыю. Мы павінны ведаць і памятаць, што 6 жніўня 1517 года ў Празе Скарына надрукаваў першую кнігу – “Псалтыр”.

Традыцыі нашага першадрукара плённа прадоўжылі Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Іван Фёдараў, Пётр Мсціславец, браты Мамонічы і многія іншыя асветнікі.

Вядучы 2. Асветнікі беларускага народа – фігуры еўрапескага маштабу. Гонарам і славай Полацка з’яўляецца беларускі і рускі асветнік, царкоўны і грамадскі дзеяч, паэт, драматург, прапаведнік, публіцыст Сімяон Полацкі. У 1664 годзе ён пераехаў у Маскву, дзе вельмі хутка дабіўся трывалага становішча пры царскім двары. Напачатку паводле ўказу цара ён пачаў выкладаць лацінскую мову ў Прыказе тайных спраў пры Заіканаспаскім манастыры. А праз некаторы час як таленавіты і высокаадукаваны педагог быў прызначаны на высокую пасаду настаўніка царскіх дзяцей Аляксея і Фёдара Аляксеевічаў, а пазней – у якасці выхавальніка і назіральніка над навучаннем царэўны Соф’і і малалетняга Пятра I.

Вядучы 1. Адкрыццё першай у Расіі “Верхняй” друкарні ў Крамлі – ініцыятыва Сімяона Полацкага, праект заснавання першай расійскай вышэйшай навучальнай установы – Маскоўскай славяна-грэка-лацінскай

акадэміі – задума Полацкага. Стварэнне першага “школьнага” тэатра пры акадэміі – таксама з яго ініцыятывы.

Вядучы 2. Яшчэ адзін асветнік – Сымон Будны – валодаў энцыклапедычнымі ведамі і майстэрствам перакладчыка і ўвайшоў у нашу сучаснасць як своеасаблівы і непаўторны чалавек. Вядома, што ён выкладаў па-беларуску катэхізіс у пратэстанскай школе ў Вільні. Затым яго прызначаюць пастарам Клецкай саборнай царквы кальвіністаў. Там ён захапіўся асветай “простых людзей” і стварыў свой “Катэхізіс” – гэта адзіная з напісаных на беларускай мове кніг, якая дайшла да нашага часу. Астатнія ж творы С.Буднага як перакладныя, так і арыгінальныя, напісаны на польскай і літоўскай мовах. У Нясвіжы ў 1562 годзе разам з тагачасным старастам ён заснаваў вядомую Нясвіжскую друкарню. У ліку кніг, якія выдаваліся пры ўдзеле Буднага ў Нясвіжы, Біблія, Новы Завет, а таксама іншыя творы рэлігійнага і сацыяльна-філасофскага характару.

Вядучы 1. Мінуласць ляжыць надмагільным вянком

Над тымі, што ў смерці застылі.

Ззяе святлом праз цемру вякоў

Святое імя Еўфрасінні.

Л.Геніюш

Вядучы 2. Еўфрасіння Полацкая... Без гэтага імя немагчыма ўявіць не толькі панараму духоўнага жыцця на ўсходнеславянскіх землях у XII стагоддзі, але і ўсю шматвяковую гісторыю Беларусі. Князеўна, ігумення, выдатная асветніца, пра якую “Жыціе” кажа, што яна “небопарный орёл, попаривши от Запада и до Востока, яко луча солнечная, просветивши всю землю Полоцкую”, святая Еўфрасіння пакінула па сабе вечную памяць у душы народа.

Прадслава (свецкае імя Еўфрасінні) нарадзілася ў Полацку каля 1102 года. Паходзіла з роду Полацкіх князёў з дынастыі Рурыкавічаў па мужчынскай лініі і з дынастыі Рагвалода па жаночай лініі. Была нашчадкам вялікага князя кіеўскага Уладзіміра, хрысціцеля Русі. Унучка славутага полацкага князя Усяслава Чарадзея. Бацька яе князь Святаслаў. Маці Сафія была дачкой кіеўскага князя Манамаха.

Вядучы 1. Адзінай гістарычнай крыніцай, у якой распавядаецца пра жыццё полацкай князеўны, з’яўляецца “Жыціе святой і найпадабнейшай Еўфрасінні”, створанае ў канцы XII ст. Да названай дакументальнай крыніцы далучаюцца звесткі з летапісаў гэтага перыяду. Як толькі Прадславе споўнілася 12 гадоў (а гэта быў узрост, калі паводле кананічнага права дзяўчына магла ўжо выходзіць замуж), да яе сталі засылаць сватоў князі. Тады дзяўчына адмовілася ад дынастычнага шлюбу і вырашыла пайсці ў манастыр, дзе ігуменняй была яе цётка. Нягледзячы на ўгаворы бацькоў не

пакідаць свецкае жыццё і выйсці замуж, Прадслава рашуча выказала сваё жаданне пайсці ў манастыр. І бацька вымушаны быў урэшце даць сваю згоду на гэта.

Вядучы 2. *А доля ж была ў крывіцкіх жанчын
з кудзеллю, з прасніцай злучана.
Яна ж за асветніцкі слаўны пачын
дастойна прайшла ў неўміручасць.*

Л.Геніюш

Пастрыг Еўфрасінні адбыўся таемна, і яна ўзяла гэта хрысціянскае імя, ахвяруючы сябе Хрысту. За парогам манастыра засталася юная прыгажуня Прадслава, а замест яе з’явілася асветніца і кніжніца Еўфрасіння.

Вядучы 1. Асветніцкая дзейнасць Еўфрасінні Полацкай была шматграннай. Яна знаходзілася ў цэнтры духоўнага жыцця Полацкага княства, яна нястомна збірала вакол сябе таленавітых людзей, стала нашай першай мецэнаткай. Па яе заказу дойдзі Іван пабудаваў сусветна вядомую царкву Спаса, майстар-ювелір Лазар Богша ў 1161 годзе зрабіў для Еўфрасінні свой сляпны крыж – першы неацэнны твор старажытнабеларускага мастацтва, які знік у пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

Адным з накірункаў яе дзейнасці было садзейнічанне пабудове храмаў. Заснаваныя святой манастыры сталі асяродкам асветы ў Полацкім княстве. У іх знаходзіліся школы, дзе дзеці вучыліся чытанню, пісьму, лічбам, царкоўным спевам і нотнай грамаце. У старэйшым узросце дзеці, акрамя царкоўнаславянскай мовы, вывучалі грэчаскую, атрымлівалі звесткі з прыродазнаўства, медыцыны, рыторыкі, гісторыі. Да асветніцкай дзейнасці можна аднесці і адкрыццё бібліятэк са скрыпторыямі (дзе перапісваліся кнігі), іканапіснай і ювелірнай майсэрань. Яна складала і запісвала малітвы і пропаведзі.

Чытальнік. *Дарэмна. Другія стаяць алтары,
у Прадславы мэта –
святыні, цэрквы, манастыры –
тагачасныя ўніверсітэты.*

*Вяртаецца ў край з навукай, з добром,
братэрства і мір у ім сее.
Валодае смела князёўна пярком,
людзьмі завалодаць сумее.*

Л.Геніюш

Вядучы 2. Еўфрасіння, жывучы ў келлі царквы Святой Сафіі ў Полацку, самаручна пісала кнігі. Грошы, атрыманыя ад іх продажу, раздавала бедным.

Менавіта ў адносна спакойныя для Полацкага княства гады ігумення вырашыла здзейсніць паломніцтва ў Святую Зямлю. Знясіленая падарожжам, Еўфрасіння цяжка захварэла і, прыняўшы прычасце, памерла ў Іерусаліме. Гэта быў 1167 год. Мошчы святой у 1187 годзе былі перапахаваны ў Феадосіевай пячоры Кіеўскага Пячорскага манастыра.

У канцы 1943 года мошчы Еўфрасінні былі ўрачыста перавезены ў Полацк, у храм Святога Спаса, дзе з таго часу і зберагаецца святыня.

Чытальнік. *Сілай духоўнай узвысіла Полацк высока.
Тым, хто імкнуўся да кнігі, свяціла, як зорка...
Мове, адзінай дзяржаве
Шчэ толькі злучацца –
Свет нас прымаў як народ
Па адной палачанцы.*

Д.Бічэль-Загнетава

Вядучы 1. Невядомым застаўся і аўтар старажытнага “Жыція...” Аднак даследчыкі лічаць, што ім быў не проста сучаснік Еўфрасінні, а хутчэй за ўсё блізкі да яе атачэння чалавек. Магчымым аўтарам “Жыція...” называюць Міхаіла, слугу Еўфрасінні, магчыма, манаха мужчынскага манастыра, які яна заснавала. Бытуе меркаванне, што твор належыць пяру манаха Давіда. Выказана меркаванне, што аўтарам магла быць манахіня Еўпраксія – сястра і спадвіжніца Еўфрасінні, якая знаходзілася побач з Прападобнай на працягу многіх год.

Вядучы 2. У розныя часы гістарычнага развіцця асветнікі імкнуліся зберагчы родную мову і культуру, прымножыць яе багацце, данесці веды да шырокага кола чытачоў. Яны – гонар нашага народа, сведчанне яго цывілізацыі, культуры і адметнай самабытнасці.

Вядучы 1. Сёлета Дзень беларускага пісьменства адзначалі ў Полацку. І мы прапануем агляд відэафільма на гэту тэму.

(Паводле Н.Гудко. // Бібліятэка прапануе, “Асветнікі зямлі беларускай”. – Мінск, 2014)